

การวิเคราะห์คุณค่าจริยธรรมบทสวดพุทธชัยมงคลคาถาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต*

AN ANALYSIS OF THE ETHICAL VALUES IN THE BUDDHIST CHANT PUTTACCHAYAMONGKOLKATHA FOR QUALITY OF LIFE DEVELOPMENT

พระครูโฆสิตวัณณานุกูล อนูวตฺถโน (ปานประดิษฐ์), พระครูจิตตสุนทร เทพโหล (ชูเกลี้ยง), สิทธิโชค ปานะศรี,
พระอรรณพ กิตติปาโล*

Phrakru Kositwattananukul Anuwutthano (Panpradit), Phrakru Chittasunthon Thachapaalo (Chukeang), Sitthichok Panasree,
Phra Atthaphon Kittipalo*

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Master of Buddhist Studies Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: attphon73@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต 2) เพื่อศึกษาหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าจริยธรรมบทสวดพุทธชัยมงคลคาถาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการศึกษาเอกสารโดยศึกษาจากคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต จากการศึกษาค้นคว้า สามารถแยกเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้ 1.1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย 1.2) การพัฒนาทางด้านจิตใจ 1.3) การพัฒนาทางด้านสังคม และ 1.4) การพัฒนาทางด้านสิ่งแวดล้อม 2) หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา จากการศึกษาพระไตรปิฎก คัมภีร์ และเอกสารตำราทางพระพุทธศาสนา พบว่ามีประเด็นสำคัญ ดังนี้ 2.1) ด้านกายที่มุ่งดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง 2.2) ด้านจิตใจและอารมณ์ที่ฝึกจิตให้สงบและควบคุมอารมณ์ได้ 2.3) ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและดูแลสิ่งแวดล้อม และ 2.4) ด้านปัญญาที่เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรม 3) คุณค่าจริยธรรมบทสวดพุทธชัยมงคลคาถาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ปรากฏคุณค่าที่สำคัญ ดังนี้ 3.1) คุณค่าด้านพื้นฐานทางคุณธรรมจริยธรรม 3.2) คุณค่าด้านพุทธจริยากับการแก้ปัญหา 3.3) คุณค่าด้านการบูรณาการสู่การปฏิบัติ 3.4) คุณค่าด้านจริยธรรมกับการแก้ปัญหาสังคม บทสวดพุทธชัยมงคลคาถาไม่ได้เป็นเพียงบทสวดมนต์เสริมสร้างสิริมงคลเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องเตือนใจให้พุทธศาสนิกชนดำเนินชีวิตตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ชัยชนะที่แท้จริงไม่ได้มาจากการเอาชนะผู้อื่น แต่เกิดจากการเอาชนะตนเองและอุปสรรคภายในจิตใจ บทสวดนี้จึงเป็นแหล่งของปัญญาและคุณธรรมที่สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงและนำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ได้ในที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนาคุณภาพชีวิต, พระพุทธศาสนา, คุณค่าทางจริยธรรม, บทสวดพุทธชัยมงคลคาถา

Abstract

This research aims to 1) examine the concepts of quality of life development, 2) explore the principles of quality of life development according to Buddhist teachings, and 3) analyze the ethical values embedded in the Buddhist chant Puttachayamongkolkatha for enhancing quality of life. This qualitative study employed a document analysis method, examining Buddhist scriptures and relevant literature. The findings are presented descriptively. The results indicate that: 1) the concept of quality of life can be categorized into four key dimensions: 1.1) physical development, 1.2) mental development, 1.3) social development, and 1.4) environmental development; 2) the principles of quality of life development according to Buddhism include four main aspects: 2.1) physical care to maintain a healthy body, 2.2) mental and emotional training for calmness and self-control, 2.3) social and environmental care to foster good relationships and environmental stewardship, and 2.4) cultivation of wisdom through understanding and applying Buddhist teachings; and 3) the ethical values of the Puttachayamongkolkatha chant for quality of life development comprise four aspects: 3.1) fundamental moral and ethical values, 3.2) Buddhist ethics in problem-solving, 3.3) integration into daily practice, and 3.4) ethical guidance for addressing social issues. The chant serves not only as a ritual for auspiciousness but also as a reminder for practitioners to live in accordance with the Buddha's teachings. True victory is achieved not by conquering others, but by overcoming oneself and internal obstacles. The chant provides wisdom and moral guidance that can be applied in daily life to attain genuine happiness and ultimately liberation from suffering.

Keywords: Quality of Life Development, Buddhism, Ethical Values, Puttachayamongkolkatha Chant

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นกระบวนการที่มุ่งยกระดับความเป็นอยู่ของบุคคลและสังคมให้ดีขึ้นอย่างรอบด้าน การพัฒนา หมายถึง ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโต งอกงามและมากขึ้น หรือการเปลี่ยนแปลงทีละเล็กทีละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่ขยายตัวขึ้น (อมรเทพ วรเจริญ, 2565) ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา โดยมีเป้าหมายเพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง และมีความสมดุลระหว่างความต้องการส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม งานวิจัยและเอกสารวิชาการหลายชิ้นได้กล่าวถึงองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต เช่น สุขภาพที่ดี สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต การมีรายได้เพียงพอ การได้รับการศึกษา และการมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นพื้นฐานให้บุคคลสามารถพัฒนาศักยภาพและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงไม่ได้หมายถึงเพียงการมีปัจจัยสี่ที่เพียงพอเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต การได้รับโอกาส

ที่เสมอภาค และการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างสร้างสรรค์ อีกทั้งยังต้องอาศัยกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดความสมดุลทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและส่วนรวม เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาทั้งในด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กัน จะทำให้คุณภาพชีวิตมีความสมบูรณ์แท้จริง และส่งผลให้สังคมโดยรวมก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

การพัฒนาชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา ในมิติทางพระพุทธศาสนา คุณภาพชีวิต ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตว่า ประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ คุณภาพ หมายถึง ลักษณะความดีประจำบุคคลหรือสิ่งของ และชีวิตหมายถึง ความเป็นอยู่ ดังนั้น คุณภาพชีวิต จึงหมายถึงความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) เมื่อรวมกับ จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติและการปฏิบัติที่ถูกต้องเป็นความประพฤติที่ดีงาม สมควรอย่างยิ่งที่จะปฏิบัติสืบทอดกันไปและถือว่าจริยธรรมเป็นหน้าที่โดยตรงของทุกคนที่จะต้องปฏิบัติ (ปราณี วิธูวานิชย์, 2542) จึงทำให้เห็นว่า หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามีลักษณะเฉพาะหมายถึง มุ่งเน้นการฝึกจิตของมนุษย์ให้สูงกว่าสิ่งมีชีวิตโดยทั่วไป (พิน ดอกบัว, 2543) การพัฒนาคุณภาพชีวิตได้มุ่งเน้นเพียงความสมบูรณ์ในทางวัตถุหรือสุขภาพกายเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมถึงการพัฒนาจิตใจและปัญญาเพื่อบรรลุความสงบและพ้นทุกข์ หลักธรรมสำคัญที่เกี่ยวข้อง เช่น อริยสัจ 4 มรรคมีองค์ 8 และหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ล้วนเป็นแนวทางที่ช่วยให้บุคคลรู้จักการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง รู้จักแก้ปัญหาด้วยปัญญาและความเมตตา ลดละความยึดติดและความเห็นแก่ตัว พระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถาต่างกล่าวถึงการพัฒนาชีวิตด้วยการฝึกตนตามธรรมวินัย เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พุทธจริยาในบทสวดพุทธชัยมงคลคาถา หรือ พุทธชัยมงคลคาถา หรือ พุทธอัฐชัยมงคลคาถา แปลว่า บทร้อยกรองหรือบทสวดมนต์ที่ว่าด้วยชัยชนะอันเป็นมงคล (อันประเสริฐ) 8 ประการของพระพุทธเจ้า (วคิน อินทสระ, 2545) มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนชาวไทยเป็นอย่างมาก สืบมาแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา มีทั้งความนิยมที่ได้รับการตีความสร้างสรรค์ในงานพุทธศิลป์ ความเชื่อในการศักดิ์สิทธิ์ดังปรากฏในพิธีกรรมความเชื่อ ตลอดจนความพยายามในการตีความปริศนาธรรมที่ซ่อนอยู่ภายในบทพุทธชัยมงคลอัฐคาถา ล้วนเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญในการพัฒนาเป็นสื่อการเพื่อการเรียนการสอนในรายวิชาพุทธวิธีไทยได้เป็นอย่างดี (ศรัณย์ มะกรูดอินทร, 2566) ซึ่งพระพุทธมนต์บทนี้ไม่ได้มีที่มาจากพระไตรปิฎก แต่โบราณจารย์เป็นผู้ประพันธ์ขึ้น โดยบางท่านสันนิษฐานว่าสมเด็จพระวันรัต วัดป่าแก้วแห่งกรุงศรีอยุธยาประพันธ์ขึ้นแล้วถวายสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเจ้า ทรงใช้สวดทุกเช้าค่ำ บางท่านก็บอกว่าจะน่าจะเป็นพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 4 แต่ท่านอาจารย์เสถียรพงษ์ วรรณปก ราชบัณฑิตสันนิษฐานว่า แต่งในอาณาจักรล้านนา เมื่อวรรณคดีบาฬีรุ่งเรืองอยู่ในอดีตและท่านยืนยันว่าได้ยินพระสงฆ์ลังกาก็สวดพาหุงเหมือนกัน ก็อาจเป็นไปได้ว่าคาถานี้ประพันธ์ขึ้นโดยบูรพาจารย์ลังกา (บวรศักดิ์ อวรรณโณ, 2557) เป็นบทสวดสำคัญที่บรรยายถึงเหตุการณ์ 8 ครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงเอาชนะปัญหาและอุปสรรคด้วยพระบารมีและปัญญา เช่น การปราบพญามาร การชนะเทวทัต การเปลี่ยนใจรองคุณลิมาลให้กลับใจ และเหตุการณ์อื่น ๆ ซึ่งแต่ละเหตุการณ์สะท้อนถึงพุทธจริยาที่ทรงใช้วิธีการที่หลากหลาย ทั้งความอดทน ความเมตตา การใช้เหตุผล และการดำรงมั่นในหลักธรรม จนบรรลุผลสำเร็จ การกระทำเหล่านี้ไม่เพียงเป็นแบบอย่างทางประวัติศาสตร์ แต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถถ่ายทอดเป็นคุณค่าทางจริยธรรม เช่น ความเพียร ความซื่อสัตย์ ความเมตตา และการให้อภัย ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างลึกซึ้ง

ด้วยเหตุผลตามที่ได้กล่าวมานั้น จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณค่าจริยธรรมที่ปรากฏในบทสวดพุทธชัยมงคลคาถา เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เห็นถึงหลักจริยธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคม โดยมุ่งหวังให้การศึกษาครั้งนี้เป็นแนวทางในการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ความสมดุลในชีวิต และความสามารถในการเผชิญปัญหาอย่างมีสติและปัญญา อันจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่มีความสุขและมีคุณภาพอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต
2. เพื่อศึกษาหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าจริยธรรมบทสวดพุทธชัยมงคลคาถาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการวิจัยด้านเอกสาร (Documentary Research) โดยขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 2) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา ปกรณวิเสส หนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญ อาทิ โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา จิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถในวัดของจังหวัดตรังและจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมถึงการสัมภาษณ์จากผู้ดูแลในสถานที่เหล่านั้น 4) นำข้อมูลทั้งหมดมาเรียบเรียงสังเคราะห์ และเขียนงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วปรับปรุงแก้ไขเพื่อความถูกต้องเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถจำแนกออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1.1. การพัฒนาทางด้านร่างกาย หมายถึง การสร้างเสริมสุขภาพที่ดีของบุคคลทั้งในด้านโภชนาการ การออกกำลังกาย การป้องกันโรค และการได้รับบริการด้านสาธารณสุขที่มีคุณภาพ เพื่อให้ร่างกายมีความสมบูรณ์ แข็งแรง สามารถประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาด้านร่างกายยังรวมถึงการเข้าถึงบริการพื้นฐาน เช่น น้ำสะอาด อาหารที่เพียงพอ และที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม

1.2. การพัฒนาทางด้านจิตใจ เป็นการส่งเสริมให้บุคคลมีสุขภาพจิตที่ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ รู้จักควบคุมตนเอง มีทัศนคติเชิงบวก และสามารถเผชิญปัญหาได้อย่างมีสติและปัญญา การพัฒนาด้านจิตใจยังรวมถึงการสร้างความสุข ความพึงพอใจในชีวิต การมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

1.3. การพัฒนาทางด้านสังคม คือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล ครอบครัว และชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียม การยอมรับในศักดิ์ศรีความเป็น

มนุษย์ และการเข้าถึงทรัพยากรหรือสวัสดิการสังคมอย่างเหมาะสม การพัฒนาด้านสังคมยังรวมถึงการสร้างระบบสังคมที่เข้มแข็ง เอื้ออาทร และสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

1.4. การพัฒนาทางด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ การป้องกันและลดปัญหามลพิษ ตลอดจนการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการดำรงชีวิต การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมยังเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาด การสร้างความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และการสนับสนุนเศรษฐกิจหมุนเวียน เพื่อให้การพัฒนามีความยั่งยืนและไม่กระทบต่อคนรุ่นหลัง

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา สามารถสรุปได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

2.1. ด้านกายที่มุ่งดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนาเน้นให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อสุขภาพร่างกายของตนเอง โดยการปฏิบัติ “กายภาวนา” เช่น การรักษาศีล การประกอบกิจกรรมที่เอื้อต่อสุขภาพ การหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดโทษต่อร่างกาย ตลอดจนการดูแลสุขภาพปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ อาหาร น้ำสะอาด ที่อยู่อาศัย และการพักผ่อนที่เพียงพอ เมื่อบุคคลมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงก็สามารถประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2. ด้านจิตใจและอารมณ์ที่ฝึกจิตใจให้สงบและควบคุมอารมณ์ได้ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจด้วยการฝึกสมาธิและการสวดมนต์ ซึ่งช่วยให้จิตใจสงบ ลดความฟุ้งซ่าน ความเครียด และความวิตกกังวล การพัฒนาจิตใจยังรวมถึงการปลูกฝังคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา และความเสียสละ เพื่อให้บุคคลมีความมั่นคงทางอารมณ์ รู้จักใช้สติและปัญญาในการแก้ปัญหา และสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขภายใน

2.3. ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและดูแลสิ่งแวดล้อม พระพุทธศาสนาเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้อเฟื้อเกื้อกูล การปฏิบัติตามหลักธรรม เช่น สังคหวัตถุ 4 และพรหมวิหาร 4 เป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัด การรักษาสิ่งแวดล้อม และการไม่เบียดเบียนสรรพสิ่ง การพัฒนาด้านนี้จึงเป็นการเชื่อมโยงทั้งความสุขส่วนบุคคลและความสมดุลของสังคมกับธรรมชาติ

2.4. ด้านปัญญาที่เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและเหตุผล พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลพัฒนาปัญญาผ่านการเรียนรู้หลักธรรม เช่น อริยสัจ 4 มรรคมีองค์ 8 และไตรสิกขา เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาชีวิตและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การพัฒนาด้านปัญญายังหมายถึงการเข้าใจความจริงของชีวิต เห็นความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง และรู้จักปล่อยวางจากความยึดมั่น ซึ่งทำให้บุคคลสามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างสงบ มีสติ และมีคุณภาพชีวิตที่แท้จริงและยั่งยืน

3. วิเคราะห์คุณค่าจริยธรรมบทสวดพุทธชัยมงคลคาถาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถสรุปได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

3.1. คุณค่าด้านพื้นฐานทางคุณธรรมจริยธรรม บทสวดพุทธชัยมงคลคาถาเน้นย้ำคุณธรรมพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิต ได้แก่ เมตตา กรุณา สติ ปัญญา และขันติ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่หล่อหลอมให้บุคคลมีความเข้มแข็งทั้งทางกายและใจ คุณธรรมเหล่านี้ไม่เพียงช่วยปลูกฝังการควบคุมตนเอง แต่ยังเป็นแรงผลักดันให้คิด พูด และทำในสิ่งที่ดีงาม การมีเมตตาและกรุณาช่วยให้บุคคลสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับ

ผู้อื่น ส่วนสติและปัญญาช่วยให้ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง ขณะที่ขันติเป็นเกราะป้องกันต่อความยากลำบากและความทุกข์ใจ ทำให้ชีวิตมีความสุขและมั่นคง

3.2. คุณค่าด้านพุทธจริยากับการแก้ปัญหา เนื้อหาของบทสวดสะท้อนให้เห็นถึงการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งปัญญาและเมตตาในการเผชิญอุปสรรค ไม่ว่าจะเป็นภัยจากมนุษย์หรืออมนุษย์ แนวทางดังกล่าวเป็นต้นแบบให้ผู้ปฏิบัติเรียนรู้ที่จะใช้เหตุผล ความเข้าใจ และความกรุณาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน เมื่อยึดหลักการนี้ บุคคลจะสามารถเผชิญปัญหาด้วยความใจเย็น รอบคอบ ลดความขัดแย้งทั้งภายในใจตนเองและกับผู้อื่น อีกทั้งยังช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความสงบสุขในครอบครัว ชุมชน และสังคม

3.3. คุณค่าด้านการบูรณาการสู่การปฏิบัติ การสวดภาวนาและน้อมนำเนื้อหาของบทสวดไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ได้เป็นเพียงการปฏิบัติศาสนพิธีเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างพลังใจและความมั่นคงทางจิตวิญญาณ การสวดอย่างสม่ำเสมอทำให้เกิดสมาธิและความสงบภายในใจ ส่งผลให้การตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีคุณธรรม นอกจากนี้ การฝึกสวดและเจริญภาวนายังทำให้เกิดความพึงพอใจ ความสุขใจ และช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นทั้งในการดำรงชีพทางโลกและการก้าวสู่ความเจริญทางธรรม

3.4. คุณค่าด้านจริยธรรมกับการแก้ปัญหาสังคม บทสวดพุทธชัยมงคลคาถาไม่ได้หยุดอยู่แค่การพัฒนาตนเอง แต่ยังส่งผลต่อการพัฒนาสังคมในวงกว้าง หลักธรรมที่แฝงอยู่ในบทสวดส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การไม่เบียดเบียน และการเกื้อกูลต่อผู้อื่น เมื่อบุคคลจำนวนมากยึดถือคุณธรรมนี้เป็นแนวทาง ก็จะช่วยลดปัญหาความรุนแรง ความขัดแย้ง และความแตกแยกในสังคมได้ นำไปสู่การสร้างสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีคุณธรรมเป็นรากฐาน เป็นสังคมที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและยั่งยืน

ตารางที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

เหตุการณ์	พุทธวิธี	หลักธรรม	การประยุกต์ใช้
เหตุการณ์ที่ 1 ทรงชนะพญามาร	ทรงชนะด้วยทานบารมีที่สั่งสมมา	ทานธรรม	การช่วยเหลือ การเผื่อแผ่ และการให้อภัยทาน
เหตุการณ์ที่ 2 ทรงเอาชนะอาฬวกยักษ์	ทรงชนะด้วยขันติธรรม	ขันติธรรม และเมตตาธรรม	การรู้จักอดทน รู้จักรอ และรู้จักมีสติสงบใจ
เหตุการณ์ที่ 3 ทรงเอาชนะช้างนาฬาคีรี	ทรงชนะด้วยความเมตตา	เมตตาธรรม	ความมีเมตตาเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์
เหตุการณ์ที่ 4 ทรงเอาชนะโจรองคุลิมาล	ทรงชนะด้วยอิทธิฤทธิ์หยุดโจรและเมตตาโปรดด้วยธรรม	อิทธิฤทธิ์ และเมตตาธรรม	การชนะใจผู้อื่น และการให้โอกาสแก่คนที่ทำผิดพลาด
เหตุการณ์ที่ 5 ทรงเอาชนะนางจิญจมาณวิกา	ทรงชนะด้วยความสงบ สติ และความจริง	สมาธิ, สติ, และสัจจะ	การรู้จักสงบจิตใจในเวลาที่ยับยั้ง และการใช้สติในการแก้ปัญหา
เหตุการณ์ที่ 6 ทรงเอาชนะสัจจกนิครนถ์	ทรงชนะด้วยการได้วาที	ปัญญา และธรรมะ	การใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา
เหตุการณ์ที่ 7 ทรงเอาชนะพญานาคนนโทปนันทะ	ทรงชนะด้วยการส่งพระมหาโมคคัลลานะไปแสดงฤทธิ์ปราบ	อิทธิฤทธิ์ และเมตตาธรรม	การใช้อำนาจแก้ปัญหาในยามที่จำเป็น และการให้โอกาสผู้อื่น
เหตุการณ์ที่ 8 ทรงเอาชนะพทพรม	ทรงชนะด้วยการแสดงธรรม	เทศนาญาณ	คลายความเห็นผิด และแสดงให้เห็นถึงความจริง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายได้ว่า

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาคุณภาพชีวิตสามารถจำแนกได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ด้านร่างกายเน้นการสร้างสุขภาพที่ดี การเข้าถึงโภชนาการ การออกกำลังกาย และบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพ ด้านจิตใจมุ่งส่งเสริมสุขภาพจิต ความมั่นคงทางอารมณ์ และคุณธรรมจริยธรรม ด้านสังคมเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน การมีส่วนร่วม และความเท่าเทียม ส่วนด้านสิ่งแวดล้อมเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ลดมลพิษ และสร้างความยั่งยืน การพัฒนาทั้ง 4 ด้านนี้ส่งเสริมให้บุคคลดำรงชีวิตอย่างสมดุล มีความสุข และสามารถอยู่ร่วมกับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับการศึกษางานวิจัยของ พระรังสรรค์ ดิกขปญโญ (พิมพา) เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักอานุปุพพิกถา แสดงถึงการพัฒนาเป็นลำดับขั้นจากง่ายไปหายาก เช่นเดียวกับแนวคิดการพัฒนายั่งยืนที่เน้นการเติบโตอย่างสมดุลและการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มีความสุขและสมดุลในทุกมิติ หลักธรรมอานุปุพพิกถา เช่น ทาน ศีล และการละกิเลส สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ไม่เพียงมุ่งเน้นทางวัตถุ แต่ยังส่งเสริมด้านจิตใจและสังคม ทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคงและมีความสุขที่ยั่งยืน (พระรังสรรค์ ดิกขปญโญ (พิมพา), 2563)

2. หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาสามารถสรุปได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกายที่เน้นการดูแลสุขภาพร่างกายและปัจจัยพื้นฐาน ด้านจิตใจและอารมณ์ที่ฝึกสมาธิ สวดมนต์ และปลูกฝังคุณธรรมเพื่อควบคุมอารมณ์และแก้ปัญหา ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่สร้างความสัมพันธ์ดีในครอบครัว ชุมชน และการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และด้านปัญญาที่เรียนรู้หลักธรรม เพื่อนำไปใช้ตัดสินใจและเผชิญชีวิตอย่างมีสติ การพัฒนาทั้ง 4 ด้านนี้ส่งเสริมให้บุคคลดำรงชีวิตอย่างสมดุล มีความสุขภายใน และสามารถอยู่ร่วมกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับการศึกษางานวิจัยของ พระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี (บังสันเทียะ) เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามพุทธปรัชญาตามพุทธสาส์นในอรรถกถาธรรมบท มีความสอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาที่เน้นการพัฒนาใน 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา ทั้งสองแนวคิดมุ่งเน้นการฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้เกิดความสุขที่แท้จริง มีความสมดุลในชีวิต และสามารถแก้ไขปัญหาด้วยปัญญาและสติสัมปชัญญะ อีกทั้งยังส่งเสริมให้มนุษย์เข้าใจธรรมชาติของชีวิต ลดการยึดติด และมีวิถีชีวิตที่สงบราบรื่นอย่างยั่งยืนในสังคม (พระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี (บังสันเทียะ), 2561)

3. คุณค่าจริยธรรมบทสวดพุทธชัยมงคลคาถาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถสรุปได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพื้นฐานทางคุณธรรมที่เน้นเมตตา กรุณา สติ ปัญญา และขันติเพื่อความสุขทั้งกายใจ ด้านพุทธจริยาเกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่ให้แนวทางใช้ปัญญาและความกรุณาเผชิญอุปสรรคอย่างรอบคอบ ด้านการบูรณาการสู่การปฏิบัติที่สวดภาวนาและน้อมนำบทสวดไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อเสริมสมาธิ ความสงบ และคุณธรรม และด้านจริยธรรมกับการแก้ปัญหาสังคมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ลดความขัดแย้ง และสร้างสังคมที่เข้มแข็ง มีคุณธรรมและยั่งยืน สอดคล้องกับการศึกษางานวิจัยของ พรหมมรร ไล่สุวรรณ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการสวดมนต์และผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน มีความสอดคล้องกับบทพุทธชัยมงคลคาถาที่เน้นการสร้าง ความสงบใน

จิตใจ ลดความฟุ้งซ่าน เสริมสมาธิ และเข้าใจหลักธรรมได้ลึกซึ้งมากขึ้น การสวดมนต์ช่วยเสริมสร้างจิตใจที่มั่นคง มีสติปัญญาในการเผชิญปัญหา รวมถึงมีอานิสงส์ในการป้องกันอุปสรรคและภัยอันตราย อีกทั้งยังถือเป็นการธำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวร ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อว่าการปฏิบัติธรรมและการสวดมนต์อย่างสม่ำเสมอจะนำไปสู่ความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างยั่งยืน (พรหมมร โลสุวรรณ, 2556)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์คุณค่าจริยธรรมบทสวดพุทธชัยมงคลคาถาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตสามารถสรุปได้ดังนี้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทั่วไปครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ การเสริมสร้างสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง การพัฒนาจิตใจให้มั่นคงและมีทัศนคติเชิงบวก การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีและเอื้ออาทร และการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนและปลอดภัยสำหรับทุกคน ตามหลักพระพุทธศาสนา การพัฒนาชีวิตเน้นกายาวานาเพื่อดูแลสุขภาพ ฝึกสมาธิและสวดมนต์เพื่อควบคุมจิตใจ ปลูกฝังคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา และความเสียสละ เพื่อสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และความสุขภายใน ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม พระพุทธศาสนานับการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้อเพื่อเกื้อกูล ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม ส่วนด้านปัญญาเน้นเรียนรู้หลักธรรมเพื่อนำมาประยุกต์แก้ปัญหาในชีวิตจริง บทสวดพุทธชัยมงคลคาถาเน้นคุณธรรมพื้นฐาน เช่น เมตตา กรุณา สติ ปัญญา และขันติ พร้อมส่งเสริมการแก้ปัญหาชีวิตด้วยการลงมือทำ ช่วยเหลือผู้อื่น และใช้สติปัญญารอบคอบ การบูรณาการบทสวดและหลักพุทธวิธีเข้ากับชีวิตประจำวันช่วยให้บุคคลตัดสินใจอย่างมีคุณธรรม มีความสงบภายในใจ และสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ชุมชน และสังคม เมื่อบุคคลจำนวนมากยึดถือคุณธรรมนี้เป็นแนวทาง จะช่วยลดความขัดแย้ง ความรุนแรง และความแตกแยกในสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการปฏิบัติตามคุณธรรมจึงเชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม ทำให้เกิดความสมดุลทั้งทางร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม ส่งผลให้บุคคลมีชีวิตที่มีคุณภาพ มีความสุขอย่างแท้จริง และสังคมมีความสงบสุขและยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย 1) ควรศึกษาการประยุกต์ใช้บทสวดพุทธชัยมงคลคาถาและหลักพุทธวิธีในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งด้านกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในบริบทปัจจุบัน เพื่อประเมินผลต่อสุขภาพและความยั่งยืนของชีวิตอย่างเป็นระบบ 2) ควรสำรวจบทบาทของคุณธรรมพื้นฐาน เช่น เมตตา กรุณา สติ ปัญญา และขันติ ในการแก้ปัญหาส่วนบุคคลและสังคม เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาชุมชนและกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ 1) การจัดอบรมและเสวนาทางวิชาการเป็นแนวทางสำคัญในการเผยแพร่หลักธรรม โดยเฉพาะพุทธชัยมงคลคาถา ซึ่งส่งเสริมคุณธรรมและแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดี ควรจัดในรูปแบบของการบรรยายทางวิชาการที่เชื่อมโยงหลักธรรมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การฝึกปฏิบัติ เช่น สมาธิและเจริญสติ และการเสวนาแลกเปลี่ยนมุมมองระหว่างนักวิชาการ พระสงฆ์ และบุคคลทั่วไป ควรมีการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อออนไลน์และเอกสารวิชาการเพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้กว้างขึ้น 2) สำหรับสถานศึกษา ควรบรรจุหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตลงในหลักสูตร เพื่อปลูกฝังจริยธรรมและคุณค่าทางศาสนา โดยอาจสอนผ่านวิชาศาสนา จริยธรรม หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร ใช้เทคโนโลยีและสื่อมัลติมีเดียเพื่อทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ รวมถึงสนับสนุนกิจกรรมเสริม เช่น ค่ายคุณธรรม การปฏิบัติธรรม และโครงการอาสาสมัคร นอกจากนี้ ควรจัดอบรมให้ครูสามารถถ่ายทอดหลักธรรมได้อย่างเข้าใจง่ายและเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน เป้าหมายหลักคือการสร้าง

เยาวชนที่มีคุณธรรม จริยธรรม และสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้จริงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2557). พระปริตรธรรม. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด.
- ปราณี วิธูวานิชย์. (2542). จริยธรรมกับชีวิต. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- พระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี (บังสันเทียะ). (2561). รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพุทธปรัชญาตามพหุสัจตะในอรรถกถาธรรมบท. วารสารเซนต์จอห์น, 21(19), 19-32.
- พระรังสรรค์ ติกุขปญโญ (พิมพ์). (2563). การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักอานุปุพพิกถา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พราหมณ์มร โลสุวรรณ. (2556). การศึกษาเรื่องการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย: เพื่อศึกษาพุทธศาสนิกชน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิน ดอกบัว. (2543). ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วสิน อินทสระ. (2545). พุทธชัยมงคลคาถา. กรุงเทพมหานคร: โอเอส พริ้นติ้ง เฮาส์.
- ศรัณย์ มะกรูดอินทร. (2566). อิทธิพลของพุทธชัยมงคลอัฐคาถาที่มีต่อสังคมไทย. วารสารบัณฑิตศาสตร์, 21(2), 169-182.
- อมรเทพ วรเจริญ. (2565). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: แนวคิดและการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ภายใต้พลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลก. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 8(4), 419-434.